

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUSLAKI

Yhteisvoimin pakkoa vähentämään
Koulutuspäivä ja verkostotapaaminen
Biomedicum 6.11.2014

Mielenterveys- ja päihdeasioita koskevat lakiuudistukset osa isompaa kokonaisuutta

Olli Kerola 2009

LAINSÄÄDÄNTÖ

- Terveystenhuoltolaki §
- Järjestämislaki (SoTe-uudistus)
- Sosiaalihuollon lait
- **Mielenterveyslain muutokset §**
- **Päivystysasetus 652/2013 §**
- **Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeuden rajoittaminen -lakiesitys STM**
- *Jatkossa mielenterveyslain ja päihdehuoltolain kokonaisuudistukset*

LAINSÄÄDÄNTÖHANKE ”Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeus”

Tilanne
ennen lakia!

- **Hallitus antoi asiaa koskevan esityksen eduskunnalle 28. elokuuta 2014. Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.11.2014.**
- *Alkuun valmistelussa seuraavat alatyöryhmät:*
- Virkavastuukysymykset –alatyöryhmä ➡ Mt-laki (mm.)
- Päihdeäidit –alatyöryhmä **X**
- Vanhukset ja vammaiset henkilöt –alatyöryhmä ✓
- Akuutit ja päivystystilanteet –alatyöryhmä ✓
- Oikeuspsykiatria-alatyöryhmä **X**
- [Linkki STM:n sivuille](#)

LAINSÄÄDÄNTÖHANKE ”Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan itsemääräämisoikeus”

Lain tarkoitus (1 §)

- vahvistaa asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta
- ehkäistä ennalta rajoitustoimenpiteiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa
- turvata välttämätön hoito ja huolenpito
- varmistaa, että asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta tai muita perusoikeuksia rajoitetaan vain silloin, kun se on välttämätöntä
- edistää turvallisuutta sosiaali- ja terveydenhuoltoa annettaessa

Itsemääräämisoikeuden ensisijaisuus

- Sosiaali- ja terveydenhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisymmärryksessä asiakkaan ja potilaan kanssa (15 §)
- Potilaslain ja sosiaalihuollon asiakaslain uudet säännökset tuetusta päätöksenteosta ovat osaltaan tarkoitettut vahvistamaan itsemääräämisoikeutta ja mahdollistamaan omaehtoisen päätöksenteon (8 § 3 mom.)

Soveltamisala (2 §)

- Lakia sovelletaan asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen julkisessa ja yksityisessä sosiaali- ja terveydenhuollossa:
 - sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä (5 luku)
 - ympäri vuorokauden annettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa (6 luku)
 - julkisyhteisön ylläpitämässä sairaalassa tai sosiaalihuollon laitoksessa, jossa annetaan vaativia erityispalveluja (7 luku)
- **Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät päihdehuoltolain ja mielenterveyslain mukainen tahdosta riippumaton hoito, lastensuojelu, tartuntatautien vastustamistyö sekä kotona annettavat palvelut**

Itsemääräämiskyvyn arviointi ja päätös (9§)

- Asiakkaan tai potilaan itsemääräämiskyky voidaan tämän lain mukaisesti todeta alentuneeksi, jos hän ei **sairaudesta, vammasta tai muusta vastaavasta syystä johtuen** kykene tekemään sosiaali- tai terveydenhuoltoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia ja jos hän tämän vuoksi todennäköisesti vaarantaa terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta taikka vahingoittaa merkittävästi omaisuutta.
- ei saa pitää alentuneena, jos hän kykenee asianmukaisesti tuettuna käyttämään itsemääräämisoikeuttaan.

Itsemääräämiskyvyn arviointi ja päätös (9§)

- Päätöksen tekee terveydenhuoltolain 57 §:ssä tarkoitettu **vastaava lääkäri tai** sosiaali- tai terveydenhuollon järjestämisestä vastaavan toimielimen määräämä **johtava sosiaalihuollon viranhaltija**.
- Vastaavan lääkärin ja johtavan sosiaalihuollon viranhaltijan on päätöstä tehdessään otettava huomioon asiakasta tai potilasta hoitavan lääkärin arvio sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vaikutuksista asiakkaan tai potilaan itsemääräämiskykyyn.

Yksilöllinen itsemääräämisoikeussuunnitelma (13§)

- Palvelujen tuottaja vastaa siitä, että asiakkaalle tai potilaalle, jonka itsemääräämiskyvyn on todettu alentuneen 9 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, laaditaan yksilöllinen itsemääräämisoikeussuunnitelma.

Yksilöllinen itsemääräämisoikeussuunnitelma (13§)

- 1) itsemääräämisoikeutensa vahvistaminen sekä tukeminen ja
- 2) käyttämät kommunikaatiomenetelmät
- 3) keinoista sosiaali- tai terveydenhuollon toteuttaminen ensisijaisesti ilman rajoitustoimenpiteitä;
- 4) miten itsemääräämiskyvyn aleneminen ilmenee
- 5) rajoitustoimenpiteet joita arvioidaan tarvittavan
- 6) rajoitusten yksilökohtaiset tarkennukset
- 7) oma itsemääräämiskykyä koskeva käsitys
- 8) mahdollinen hoitotahto

Toimenpiteet itsemääräämiskyvyn vahvistamiseksi

- Yleiset toimenpiteet
 - jokaiselle toimintayksikölle yleinen itsemääräämisoikeussuunnitelma (13 §)
 - henkilöstön koulutus (6 §)
 - tilaratkaisut (6 §)
 - itsemääräämisoikeutta koskeva tiedonantovelvollisuus (7 §)
 - kirjaaminen, tilastointi ja valvonta (43, 44 ja 45 §)

Rajoitustoimenpiteet

- **Yleiset edellytykset toimenpiteiden käytölle (16 §):**
 - Toimenpiteen on oltava välttämätön, hoidollisesti perusteltu, tarkoitukseen sopiva ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden
 - Muut, lievemmat keinot eivät ole soveltuvia tai riittäviä
 - Toimenpide on toteutettava ao. asiakkaan tai potilaan ihmisarvoa kunnioittaen, turvallisesti ja hänen perustarpeistaan huolehtien
 - Käyttö on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä tai jos ao. asiakkaan tai potilaan turvallisuus vaarantuu
- Jokaiselle rajoitustoimenpiteelle säädetty lisäksi **erityiset edellytykset**, mm. aikarajoitukset ja päätöksentekoa koskevat vaatimukset

Itsemääräämiskyvyn arviointi kiireellisissä tilanteissa (15§)

- Kiireellisellä tilanteella tarkoitettaisiin 3 §:n määritelmän mukaisesti tilannetta, joka edellyttää palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuvalla henkilöltä välittömiä toimenpiteitä kiireellisen sosiaali- tai terveydenhuollon toteuttamiseksi
- Ehdotettava pykälä soveltuisi erityisesti ennakoimattomiin akuutti- ja päivystystilanteisiin. Pykälää voitaisiin soveltaa myös silloin, kun aikaisemmin ei ole ollut perusteltua syytä epäillä henkilön itsemääräämiskyvyn alentuneen 9 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.
- **Palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuva henkilö arvioi**

5. LUKU Rajoitustoimenpiteet sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä

- Kiinnipitäminen
- Rajoittavien välineiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa
- Rajoittavien välineiden käyttö asiakas- ja potilaskuljetusten aikana
- Lyhytaikainen erillään pitäminen asiakkaan tai potilaan rauhoittamiseksi
- Henkilön siirtäminen olinpaikastaan sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikköön
- Aineiden ja esineiden haltuunotto
- Henkilöntarkastus

6. LUKU Rajoitustoimenpiteet sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksissa sekä ympärivuorokautisesti tuetuissa asumispalveluyksiköissä

- Teknisen välineen käyttö
- Poistumisen estäminen; poistumisen estämisen edellytysten arviointi toimielimessä
- Lääkityksen antaminen vastustuksesta riippumatta
- Henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvät rajoitustoimenpiteet
- Välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta
- Ravitsemukseen liittyvät rajoitustoimenpiteet

7. LUKU Rajoitustoimenpiteet julkisyhteisön ylläpitämässä sairaalassa ja vaativia erityispalveluja antavassa sosiaalihuollon laitoksessa

- Rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö
- Erillään pitäminen ulkopuolelta lukittavassa tilassa
- Asiakkaan tai potilaan omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen
- Yhteydenpidon rajoittaminen

8. LUKU Oikeus päästä henkilön asuntoon tai muuhun olinpaikkaan sosiaali- tai terveydenhuollon tarpeen selvittämiseksi

- Ensihoitohenkilökunta tai sosiaaliviranomainen

9. LUKU Rajoitustoimenpiteissä avustaminen sekä niiden jälkiselvittely, kirjaaminen, tilastointi ja valvonta

- Järjestyksenvalvojat ja vartijat

... 9. LUKU Seuranta ja valvonta

- Jokainen rajoitustoimenpide käydään jälkeenpäin läpi ao. asiakkaan tai potilaan kanssa (42 §)
- Jokainen rajoitustoimenpide kirjataan (43 §)
- Toimintayksiköt toimittavat aluehallintovirastoille vuosittain tiedot käytetyistä rajoitustoimenpiteistä ja aluehallintovirastot toimittavat tiedot THL:lle valtakunnallista tilastointia varten (44 §)
- Aluehallintovirastot ja kunnalliset toimielimet valvovat rajoitustoimenpiteiden käyttöä (45 §)

10. LUKU Muutoksenhaku ja täytäntöönpano

Aikataulu

- Hallituksen esitys itsemääräämisoikeuslaiksi ym. annettiin eduskunnalle 28.8.2014
- Itsemääräämisoikeuslain on tarkoitus tulla voimaan 1.11.2014

Eduskuntakäsittelyn
vaiheet

Päihdeäidit ja
oikeuspsykiatria ei
mukana tässä
paketissa

Mielenterveys- ja päihdehuoltolakien kokonaisuudistukset tarkoitus toteuttaa seuraavan hallitusohjelman yhteydessä

- Valmistelu aloitettu tarpeiden ja korjausta edellyttävien kohtien kartoituksella

www.thl.fi/mielijapaihde

KIITOS!

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

juha.moring@thl.fi

